

**BIJZONDERE
STEMPELS EN
PENVERNIEFTINGEN
OP EMISSIE 1852**

EMISSIE 1852

GEBROKEN-RINGSTEMPELS EN HALVE-CIRKELSTEMPELS OP NL 1852.

Gebroken-ringstempels (Vellinga no: 65) en **Halve-cirkelstempels** (Vellinga no: 66) zijn afstempelingen van hulppostkantoren welke aan spoorlijnen waren gelegen. Deze hulppostkantoren gebruikten de stempels op poststukken die t.b.v. een snellere verzending per trein naar het postdistrict van bestemming werden gezonden zonder daarbij eerst een hoofdpostkantoor aan te doen.

Om het stempel van het hulppostkantoor te kunnen onderscheiden van dat van het hoofdpostkantoor werd aanvankelijk (1850) aan de hulppostkantoren het gebroken-ringstempel verstrekt. In 1855 werd dit stempel vervangen door het halve-cirkelstempel.

Gebroken-ringstempel
Vellinga no: 65.

Halve-cirkelstempel
Vellinga no: 66.

Onderstaande zegels, resp. zegel 1^e, plaat 2, no: 43 en zegel 1h, plaat 3 pos: 40 zijn vernietigd d.m.v. het **Gebroken-ringstempel** van WAGENINGEN, gelegen aan de zgn. RIJN-SPOORWEG.

1e, plaat 2 pos: 43

1h, plaat 3 pos: 40

EMISSIE 1852

GEBROKEN-RINGSTEMPELS EN HALVE-CIRKELSTEMPELS OP NL 1852.

Onderstaand zegel, 1j, plaat 3, positie 49, is ook vernietigd d.m.v. het **Gebroken-ringstempel**. Gezien de onderlinge afstand tussen de letters van de plaatsnaam en het feit dat de naam eindigt op “..OR” zou het GOOR kunnen zijn.

1j, plaat 3, no: 49

Onderstaand zegel, 2o, plaat 9, no: 98, is vernietigd d.m.v. het **Halve-cirkelstempel** van GOOR. Dit stempel werd pas in 1861 verstrekt.

EMISSIE 1852
RONDSTEMPEL “EXPEDITIE MOERDYK”
OP NL 1852.

Rondstempels “EXP: MOERDYK” zijn afstempelingen welke gebruikt werden door het zgn. “expeditiekantoor aan de Moerdijk”. Dit kantoor was ingericht in een treinwagon welke behoorde tot de spoorlijn Rotterdam – Antwerpen, die in mei 1855 in gebruik werd genomen. Van het rondstempel (dagtekeningstempel) bestaan twee versies: één met grote letters(ongeveer 4 mm hoog) en één met kleinere letters(ongeveer 3 mm hoog). Bij de “grote letterversie” staat er een dubbele punt tussen EXP en MOERDYK(Vellinga no: 72) en bij de “kleine versie” een enkele punt. Tot in augustus 1859 werd het ronde stempel, met zwarte inkt, als vernietigingsstempel gebruikt. Daarna werden de haltestempels Moerdijk, Oudenbosch, Rozendaal en Zevenbergen tot juni 1860, met zwarte inkt, als vernietigingsstempel gebruikt.

Vellinga 72

Onderstaand zegel, 2j, plaat 5, positie 22, is vernietigd door middel van het **Rondstempel: “EXP.MOERDYK”**. Gezien de hoogte van de letters moet dit dus de kleine letterversie zijn. De datum 15 – 8 – 1859 duidt op een laat gebruik van dit stempel.

2j plaat 5 no: 22.

LANGSTEMPELS VAN HULPPOSTKANTOREN OP NL-1852.

De postwet van 12 april 1850 formuleerde voor het eerst het formele onderscheid tussen postkantoren, hulppostkantoren en bestelhuizen.

Naast de 122 postkantoren die van 1 januari 1852 tot mei 1861 postzegels van de eerste emissie afstempelden met zogenaamde halfrondstempels werden 546 hulppostkantoren uitgerust met een langgerekt (plaats)naamstempel (veelal langstempel genoemd) in Egyptische letters. (zie ondermeer Vellinga no: 58b).

De hulppostkantoren werden geacht de zegels op de hen aangeboden brieven in het algemeen niet af te stempelen maar leverden de brieven aan bij de postkantoren waaronder zij ressorteerden. De afstempeling van de zegel(s) vond dan aldaar plaats. Deze brieven werden dan door het hulppostkantoor aan de achterzijde voorzien van het langstempel (vertrekstempel) van het betreffende hulppostkantoor. In de betreffende circulaire werd het volgende bepaald:

“ De brievenvaarders zijn verplicht alle brieven, van hun kantoor afkomstig, voor dat zij die naar elders verzenden, te stempelen. Zij bedienen zich tot dat einde van eenen stempel, die hun door het Hoofdbestuur wordt verschaft, en die niets dan den naam van het hulpkantoor bevat. Deze stempel wordt achter op de brieven afgedrukt met zwarten drukinkt, en dient alleen om de oorsprong der brieven aan te wijzen”

Het hulppostkantoor was alleen dan bevoegd om postzegels om gefrankeerde brieven af te stempelen wanneer het een brief betrof die binnen het eigen arrondissement moest worden besteld of wanneer de brief van het hulppostkantoor naar een aangrenzend hulppostkantoor werd verzonden zonder dat daarbij een postkantoor werd gepasseerd. De vernietiging moest geschieden met het naamstempel, welke midden op de zegels met zwarte inkt moest worden afgedrukt.

Volgens art.35 van circulaire 447 moest het naamstempel midden op de postzegels worden afgedrukt. Verschillende briefvaarders hebben dit zo opgevat, dat het stempel diagonaal moest worden geplaatst.

DOETINCHEM

Voorbeeld langstempel Vellinga no: 58b

1e, plaat II, positie 100, met diagonaal langstempel 's HEERENBERG

Andere voorbeelden van correct geplaatste langstempels:

1k, plaat 3, positie: 59 met het langstempel: **BERGUM**

1i, plaat 3, positie: 50 met het langstempel: **OOSTERWOLDE**

Aangezien langstempels op zegels van de eerste emissie al redelijk zeldzaam zijn, is het duidelijk dat complete, duidelijke leesbare afdrukken op prachtexemplaren zeer gezochte rariteiten zijn. Veel plaatsnamen waren door het grote aantal letters onmogelijk op één zegel te plaatsen. Op een briefstuk, briefomslag of complete brief was dit echter wel mogelijk. De zeldzaamheid hiervan is echter wel weer groter.

Hier onder een miniatuurvouwbriefje met het naamstempel **OOSTERWOLDE** in zwart. Oosterwolde komt ook in rood en blauw voor. Dit duidt dan op een verkeerd gebruik van stempelkussen door de postbeambte; ook dit was overigens weer tegen de voorschriften. Het briefje is geschreven op 8 februari 1854 te Haulerwijk door Sietse E. Planting en verzonden naar notaris Tadema te Oosterwolde. Het briefje is voorzien van het zwarte naamstempel **OOSTERWOLDE** in Egyptische letters op eerste emissie 5 cent staalblauw nr: 1c, plaat 1, positie 65. Opvallend is de toevoeging "franko" wat abusievelijk met een "k" is geschreven.

De inhoud van het briefje bestaat uit twee delen: Hieruit blijkt dat het eerste is geschreven op 8 feb. 1854 en het tweede deel op 13 februari 1854. Aangenomen mag dus worden dat het briefje niet voor 13 februari 1854 is verstuurd.

Kluisrijk den 8 Febrerarij 1854
 geachte Heer Notaris Sadema
 ik kom op een Staande maan dag bij welkijn te
 Oostervolde en Loude dan met eens gauren met ~~Wt~~ Heer
 Willer of rekenen
 Na groete ik mij
 Wt vriend
 Sietse & Planting

deel 1

Nog op rekening ontvingen de semi van een
 vouden gulden om weder te versaffenen.
 Oostervolde den 13 Febrerarij 1854.
 Sietse & Planting

deel 2

EMISSIE 1852

LANGSTEMPELS VAN HULPPOSTKANTOREN OP NL-1852.

Een derde uitzondering betrof de vernietiging van zegels op brieven door aan spoorwegen gelegen hulppostkantoren. Voor deze direct verzonden stukken werd dan het zogenaamde gebroken-cirkelstempel, halve-cirkelstempel of "franco zonder omlijsting" stempel gebruikt. (zie aldaar)

Sommige hulppostkantoren vernietigden de zegels tegen de voorschriften, behalve met hun langstempel, ook nog met het "franco zonder omlijsting" stempel (Vellinga 27c). Bekend zijn o.m.: Warmond, Lisse, Houtrijk enz., Nieuwersluis en Doetinchem.

DOETINCHEM

FRANCO

Voorbeeld combinatie van langstempel en "FRANCO zonder omlijsting"

Vellinga no: 58b en no: 27c

Onderstaande zegels 1o, plaat 5, posities 24 en 40 dragen dus tegen de voorschriften de combinatie van het langstempel WARMOND en het "FRANCO zonder omlijsting" stempel.

1o, plaat 5 positie 24

1o, plaat 5, positie 40

EMISSIE 1852

FRANCO zonder omlijsting op NL - 1852.

Toen 1850 de gebroken cirkelstempels werden uitgereikt aan hulppostkantoren welke langs spoorwegen waren gelegen, kregen zij tevens het stempel FRANCO in smalle letters zonder omlijsting. Dit stempel was vanaf 1852 bestemd om de zegels op gefrankeerde brieven te vernietigen. Dit voorschrift werd echter niet algemeen opgevolgd. Veel kantoren plaatsten de gebroken cirkelstempels in zwarte(soms ook rode) inkt en lieten het FRANCO – stempel weg.

Het FRANCO – stempel zonder omlijsting komt relatief vaak op losse zegels van de eerste emissie voor maar is zeldzaam op brief. Het stempel komt voor in zwart en in blauw.

FRANCO

27c

Voorbeeld Vellinga no: 27c

Onderstaand deze stempels in zwart op:

paartje 1r plaat VI posities 17 en 18.

2n plaat VIII positie 74

in **blauw** op:

1j plaat III positie 6

EMISSIE 1852

NUMMERSTEMPELS of PUNTSTEMPELS op NL-1852.

Op 1 april 1869 werd het stempel "FRANCO kastje" vervangen door het nummer- of puntstempel dat indertijd "nommerstempel" werd genoemd.

Dit nummerstempel werd in 1869 aan 138 postkantoren verstrekt. Op het moment van invoering (24 maart 1869) was de eerste emissie al $\pm$ 5 jaar niet meer verkrijgbaar op de postkantoren maar mocht nog wel worden gebruikt. Op 10 oktober 1879 werden de zegels van de eerste emissie per KB buiten gebruik gesteld.

De volgende zegels zijn voorbeelden van dit late gebruik:

1n, plaat 4, positie 79. Afstempeling met puntstempel "45" (Groningen).
Het zegel is voorzien van Certificaat 03.12.037.02 van de Bondskeuringsdienst.
In juni 2013 waren er 5 exemplaren van bekend.

1l, plaat 4, positie 64. Afstempeling met puntstempel "73" (Maastricht).
Het zegel is voorzien van Certificaat 03.12.037.04 van de Bondskeuringsdienst.
In juni 2013 was er slechts 1 exemplaar bekend.

2o, plaat 9, positie 60; Afstempeling met puntstempel "45" (Groningen)
Het zegel is voorzien van certificaat 241/10.12/Vt(1) van W van der Vlist.
In september 2013 waren er slechts 2 exemplaren bekend.

EMISSIE 1852

Penvernietigingen op NL – 1852 .

Penvernietigingen volgens de voorschriften

Vanaf de invoering van de postzegel in januari 1852 werd voorgeschreven dat voor postzegels waarop het stempel ontbrak of waarvan het stempel onduidelijk was, de postbeambten(ter correctie) daarover “met de pen een kruis moeten trekken doch in dier voege dat hetgeen van den stempel zichtbaar is niet weggenomen worde”.

Enkele voorbeelden van deze penvernietigingen zijn:

1b plaat 1 positie 9

1b plaat 1 positie 9

Andere voorbeelden van penvernietigingen komen voor op de volgende zegels:

S-vormig op 1b plaat 1 positie 83

Brede diagonaal op 1b plaat 1 positie 71

Smalle diagonaal op 1b plaat 1 positie 15

Bij doorgezonden brieven werd het zegel met de pen vernietigd om aan te geven dat de gebruikte frankering ongeldig geworden was.

Onderstaand zegel is daar mogelijk een voorbeeld van.

2b plaat 1 positie 19

Penvernietigingen in strijd met de voorschriften:

Soms werd er door brievenaarders of bestellers op het zegel een penvernietiging aangebracht. Op het eerste onderstaande zegel zijn de letters "ntua" verticaal herkenbaar aanwezig. Mogelijk betreft het hier een deel van een plaatsnaam of de naam van besteller c.q. brievenaarder. Op het tweede is "terug" geschreven.

1o plaat V positie 100

Geschreven: "Terug" op no: 1m, plaat 4,
met halfrondstempel LOENEN C

Penvernietigingen komen ook voor bij gemaakte fouten of tekortkomingen. Op onderstaand zegel is het stempel "aangetekend" doorgehaald. Mogelijk verkeerd stempelgebruik van de postbeambte of een tekortkoming in de bezorging.

1n plaat IV positie 90

Zegels die uitsluitend met de pen zijn vernietigd kunnen afkomstig zijn van poststukken waarop de normale afstempeling was vergeten, maar ook van de zgn. **“brievengarders”** van plattelands bestelhuizen die niet over officiële stempels beschikten. Zij waren dan ook niet bevoegd de zegels te vernietigen maar deden dit tegen de voorschriften toch wanneer er een brief zo dichtbij moest worden bezorgd dat de besteller op zijn ronde geen hoofd- of hulppostkantoor aandeed.

Enkele voorbeelden zijn onderstaande zegels:

Dubbel kruis op no: 1e, plaat 2.

Willekeurige halen op no: 2l, plaat 6, positie 55

EMISSIE 1852

ADMINISTRATIEVE STEMPELS OP NL 1852.

STEMPEL “NA POSTTIJD” IN OMLIJSTING OP EMISSIE 1852 No: 2

De administratieve stempels die op zegels van de eerste emissie voorkomen, betreffen alle stempelgebruik in strijd met de voorschriften

Bij circ. 217 van 26 januari 1829 werd voorgeschreven dat op brieven, die na het vertrek van de post op het postkantoor werden aangeboden, of na de laatste buslichting werden aangetroffen en eerst de volgende dag konden worden verzonden, nog dezelfde dag gestempeld moesten worden waarbij naast het dagtekeningstempel het stempel “NA POSTTIJD” moest worden afgedrukt.

In Boxmeer is in maart 1851 waarschijnlijk voor het eerst een stempel met omranding (Vellinga no: 240) gebruikt en deze stempels zijn nog tot 1915 op verschillende postkantoren in gebruik gebleven.

Overeenkomstig de voorschriften moesten administratieve stempels in rode inkt op de voorkant van de brief naast het frankeerzegel worden geplaatst. Het voorkomen van zwarte stempelafdrukken op zegels wijst er op dat de postbeambte wel het goede stempelkussen(zwart) maar abusievelijk het verkeerde stempel gebruikte.

Voorbeeld
Vellinga no: 240

Onderstaand één van deze stempels op no:2, plaat 6, positie 63

**STEMPEL “NA POSTTIJD” IN OMLIJSTING IN COMBINATIE MET “FRANCO
KASTJE” OP EMISSIE 1852 No: 2**

Het volgende zegel is gestempeld met het stempel “NA POSTTIJD” en “FRANCO” kastje. Ook hier zou de postbeambte abusievelijk het stempel “NA POSTTIJD” hebben kunnen gebruikt, waarna, na het ontdekken van de fout, het poststuk werd over gestempeld met “FRANCO” kastje. Het feit dat het “franco”stempel zoveel mogelijk over het “na posttijd” stempel is geplaatst rechtvaardigt dit vermoeden.

no: 2, plaat VI, positie 92.

ADMINISTRATIEVE STEMPELS OP NL 1852.

STEMPEL “AANGETEEKEND” IN OMLIJSTING OP EMISSIE 1852

De administratieve stempels die op zegels van de eerste emissie voorkomen, betreffen alle stempelgebruik in strijd met de voorschriften

Het “dubbel port” tarief voor aangetekende stukken verviel op 1 januari 1846; volgens het KB van 27 november 1845 no. 58 was een vast aantekenrecht van 10 cent verschuldigd. Sedert ongeveer 1855 zijn stempels “AANGETEKEND” in drukletters met omranding in gebruik genomen.

Overeenkomstig de voorschriften moesten administratieve stempels in rode inkt op de voorkant van de brief naast het frankeerzegel worden geplaatst.

Wanneer administratieve stempels al dan niet gedeeltelijk in combinatie voorkomen met andere poststempels duidt dit op een toevallige(slordige) plaatsing van het stempel **op** in plaats van **naast** het zegel. Ook kan bijplaatsing achteraf mogelijk zijn gebeurd. Een combinatie van het “aangetekend” stempel en een poststempel komt dus voor.

De waardering van deze stempelrariteiten varieert met kwaliteit en aspect van zegel en stempels.

AANGETEEKEND

Voorbeeld
Vellinga no: 234a

Onderstaand een voorbeeld van een stempelcombinatie van AANGETEEKEND in omlijsting met het halfroondstempel SNEEK C op no:2, plaat 5h, positie 90 op briefstukje.

STEMPELS VAN POSTKANTOREN IN STRIJD MET DE POSTALE VOORSCHRIFTEN.

RONDSTEMPELS OP EMISSIE 1852 No: 1

De bepalingen ten aanzien van stempelgebruik waren tamelijk ingewikkeld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat, hier en daar, foutief en dus in strijd met de voorschriften werd gehandeld.

Zo is er onder meer incidenteel gebruik gemaakt van een zwart rondstempel met groteske letter en recht jaartal. (Korteweg type 45; Vellinga type 40)

Voorbeeld

Dit stempel is maanden achtereen gebruik door de postkantoren van Meppel en Heerlen. Ook is gebruik bekend door de kantoren van Amsterdam; Dordrecht; s'-Gravenhage; Groningen; Haarlem; Schoonhoven; Venlo en Wijk bij Duurstede.

Van het stempel "MEPPEL" op nr 1 zijn ongeveer 6 exemplaren bekend. Onderstaand één van deze exemplaren op 1j plaat III nr 5:

De afstempeling "HAARLEM" is hier geplaatst op 2m plaat VII nr:18.